

POSTANOWIENIE

17 października 2023 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Jacek Widło

na posiedzeniu niejawnym 17 października 2023 r. w Warszawie

w sprawie z powództwa G.J. i M.J.

przeciwko Bankowi spółce akcyjnej w W.

o ustalenie i zapłatę,

na skutek skargi kasacyjnej Banku spółki akcyjnej w W.

od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu

z 12 lipca 2022 r., I ACa 601/22,

1. odmawia przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania;

2. zasądza od pozwanego Banku spółki akcyjnej w W. na rzecz powodów G.J. i M.J. kwotę 2700 (dwa tysiące siedemset) złotych z odsetkami w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego za czas po upływie tygodnia od dnia doręczenia pozwanemu niniejszego orzeczenia, tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.

(A.G.)

UZASADNIENIE

Pozwana Bank S.A. w W. wniosła skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z 12 lipca 2022 r., w sprawie z powództwa G.J. i M.J., o ustalenie i zapłatę, zaskarżając ten wyrok w całości, wnosząc o jego uchylenie w całości i poprzedzającego go wyroku Sądu Okręgowego oraz przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu wniosku o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania skarżąca wskazała, szereg zagadnień prawnych w szczególności dotyczących tego czy postanowienia waloryzacyjne umowy kredytu indeksowanego (waloryzowanego), określające wysokość kwoty kredytu poprzez odesłanie do tabeli kursów walut obcych, bez określenia szczegółowych zasad obliczania tych kursów, wykraczają poza granice swobody z art. 353¹ k.c.?. Wskazano zagadnienia dotyczące problematyki istnienia interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c., w ustaleniu nieważności umowy kredytu, przesłanek badania abuzywności (w szczególności przesłanki „rażącego naruszenia interesów konsumenta”, zawartej w art. 385¹ § 1 k.c.), problematyki spełnienia obowiązku informacyjnego. Wskazano na zagadnienie dotyczące kwestii możliwości wyłączenia kontroli abuzywności postanowień umowy odsyłających do tabel kursowych banków z uwagi na fakt, że publikowanie kursów walutowych przez banki oparte jest na ustawowej podstawie prawnej, (art. 111 ust. 1 pkt. 4 pr.bank.), kwestii skutków stwierdzonej abuzywności dla konsumenta, bez względu na wolę konsumenta w tym zakresie, problematyki fragmentacji klauzul umownych, zagadnienia dotyczącego kwalifikacji klauzul przeliczeniowych jako dotyczących głównych świadczeń stron. Skarżąca także wskazała na zagadnienie dotyczące możliwości stosowania przepisów dyspozytywnych w miejsce klauzul uznanych za abuzywne, pozwalających na dokonywanie przeliczeń według kursu średniego waluty indeksacji, publikowanego przez Narodowy Bank Polski; wskazano na zagadnienie chwili miarodajnej dla oceny abuzywności klauzul umownych.

Skarżąca podniosła także, że w niniejszej sprawie zachodzi nieważność postępowania, na podstawie art. 379 pkt 5 k.p.c., ponieważ strona pozwana została

pozbawiona możliwości obrony swych praw, z uwagi na to, że postępowanie w niniejszej sprawie nie miało faktycznie charakteru dwuinstancyjnego, ponieważ Sąd drugiej instancji nie rozpoznał istoty sprawy. Skarżąca twierdzi, że uzasadnienie wyroku Sądu drugiej instancji było fragmentaryczne, urywało się w kluczowym momencie przy analizie konsekwencji abuzywności postanowień umownych. Powołała się także na oczywistą zasadność skargi z tego samego powodu – braku rozpoznania istoty sprawy – w zakresie rozstrzygnięcia skutków abuzywności w stosunku do umowy (jej bezwzględnej nieważności).

Skarżąca wskazała także, że istnieje potrzeba wykładni przepisów prawnych budzących poważne wątpliwości lub wywołujących rozbieżności w orzecznictwie sądów dotyczących wskazanych już wcześniej zagadnień prawnych. Wskazała także między innymi na potrzebę wykładni art. 365 § 1 k.p.c. w zw. z art. 366 k.p.c. – wskazując, że wątpliwość polega na tym, czy wiążąca moc orzeczenia rozciąga się również na treść jego uzasadnienia.

Powodowie wnieśli o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie kosztów postępowania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje.

Jeżeli chodzi o najdalej idące podstawy przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania, to jest zarzutu nieważności postępowania uwagi na pozbawienie pozwanego możliwości obrony swoich praw, wobec nierozpoznania istoty sprawy oraz zarzutu oczywistej zasadności skargi opartej także o nierozpoznanie istoty sprawy, należy zauważyć, co następuje.

Nie można uznać, że w sprawie z podanych w podstawie o przyjęcie skargi kasacyjnej do rozpoznania przyczyn zachodzi nieważność postępowania, to jest z uwagi na pozbawienie możliwości obrony praw pozwanej z kolei wywodzonego z nierozpoznania istoty sprawy co do skutków stwierdzonej abuzywności i nie można uznać, że z tego samego powodu skarga jest oczywiście uzasadniona. Po pierwsze, zarzuty te nie zostały szerzej uzasadnione, po drugie zarówno Sąd pierwszej jak i drugiej instancji rozpoznał istotę sprawy w zakresie oceny tego, czy klauzule umowne miały charakter abuzywny oraz skutków prawnych stwierdzonej abuzywności. Nawet gdyby oceny i ustalenia prawne sądu drugiej instancji były

inne (rozbieżne) w stosunku do ustaleń sądu pierwszej instancji, to nie prowadzi do naruszenia konstytucyjnego prawa do zaskarżenia orzeczeń wydanych w pierwszej instancji (art. 78 Konstytucji RP), jak również dwuinstancyjnego modelu postępowania sądowego, statutowanego w art. 176 ust. 1 Konstytucji RP (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z 11 marca 2003 r., SK 8/02, OTK-A 2003, Nr 3, poz. 20 i postanowienia Trybunału Konstytucyjnego z 9 listopada 2010 r., Ts 49/10, OTK-B 2011, Nr 1, poz. 90 i z 6 października 2015 r., Ts 52/14, OTK-B 2015, postanowienie SN z 27 maja 2022 r., III CZ 69/22), czy też prawa do sądu o którym mowa w art. 45 Konstytucji RP. Dodatkowo należy zauważyć, że Sąd Najwyższy w uchwale z 31 marca 2008 r. III CZP 49/07, stwierdził, że sąd drugiej instancji rozpoznający sprawę na skutek apelacji nie jest związany, przedstawionymi w niej zarzutami dotyczącymi naruszenia prawa materialnego, wiążą go natomiast zarzuty dotyczące naruszenia prawa procesowego; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania. W niniejszej sprawie Sąd drugiej instancji podzielił ustalenia faktyczne Sądu pierwszej instancji przyjmując je za własne, podzielił także ocenę prawną dokonaną przez Sąd pierwszej instancji (s. 8 wyroku), odnosząc się do poszczególnych zarzutów apelacji na s. 8-38 uzasadnienia zaskarżonego wyroku.

Nie można także uznać, że z podanych w podstawach kasacyjnych przyczyn, skarga jest oczywiście uzasadniona, to jest z powodu braku rozpoznania istoty sprawy. Sąd drugiej instancji rozważył i uzasadnił skutki stwierdzonej abuzywności i ich wpływu na możliwość dalszego trwania umowy w szczególności jej ważności (s. 28-34 uzasadnienia), wyłączając możliwość zastosowania przepisów dyspozytywnych. Jednocześnie wyeliminowanie klauzul abuzywnych w ocenie sądu odwoławczego wykluczało możliwość ustalenia świadczeń konsumenta.

Co do kolejno wskazanych podstaw należy zauważyć, że istotnym zagadnieniem prawnym jest zagadnienie nowe, nierozwiązane dotychczas w orzecznictwie, którego wyjaśnienie może przyczynić się do rozwoju prawa (postanowienia Sądu Najwyższego: z 15 października 2002 r., III CZP 66/02; z 22 października 2002 r., III CZP 64/02; z 5 grudnia 2008 r., III CZP 119/08).

Sformułowane przez skarżącą zagadnienia prawne i wskazanie potrzeby wykładni przepisów prawa nie czynią zadość tym wymaganiom – bowiem nie stanowią zagadnień nowych, czy też nie rozstrzygniętych w orzecznictwie. Wskazane w skardze zagadnienia prawne i wykładnia przepisów były w ostatnim czasie przedmiotem wypowiedzi Sądu Najwyższego. Ich rozumienie nie budzi wątpliwości i jest jednolite.

Stanowisko o niedozwolonym charakterze postanowień, w których możliwość ustalania kursu (a zatem również wysokości świadczeń) zależy od arbitralnej decyzji jednej ze stron, jest już ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego (zob. m.in. następujące wyroki: z 22 stycznia 2016 r., I CSK 1049/14; z 8 września 2016 r., II CSK 750/15; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17; z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17; z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18; z 4 kwietnia 2019 r., III CSK 159/17; z 9 maja 2019 r., I CSK 242/18; z 29 października 2019 r., IV CSK 309/18; z 7 listopada 2019 r., IV CSK 13/19; z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18; z 30 września 2020 r., I CSK 556/18; z 2 czerwca 2021 r., I CSKP 55/21; z 28 września 2021 r., I CSKP 74/21, z 7 lutego 2023 r., II CSKP 1541/22; czy postanowienia SN z 29 marca 2023 r., I CSK 3031/22, z 27 kwietnia 2023 r., I CSK 3374/22). Istnienie umocowania ustawowego do tworzenia tabel bankowych nie rozstrzyga mechanizmu kształtowania tych tabel i nie stoi na przeszkodzie uznaniu ich za abuzywne. Mechanizm przeliczania walut w tabelach bankowych powinien być zrozumiały, czytelny i transparentny tak by konsument mógł ustalić wysokość swoich świadczeń przy dokonywaniu przeliczeń. Te obowiązki informacyjne wynikają z dyrektywy konsumenckiej a obowiązek przejrzystości warunków umownych, nawet jeżeli umowa przewiduje odwołanie się do instytucji przewidzianych przez prawo bankowe (tabeli kursowych banków), ciąży na instytucji kredytowej i wynika z art. 4 ust. 2 Dyrektywy konsumenckiej 93/13 oraz art. 5 Dyrektywy konsumenckiej 93/13 (zob. wyrok TSUE z 18 listopada 2021 r., C-212/20).

W orzecznictwie TSUE wyjaśniono, że wymóg wyrażenia warunku umownego prostym i zrozumiałym językiem nakazuje, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się ów warunek, a także, w zależności od przypadku, związek między tym mechanizmem

a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne.

Konstrukcja kredytu denominowanego, odnoszącego wartość świadczenia do waluty obcej nie jest sprzeczna z art. 69 pr. bank czy zasadą swobody umów. Umowa kredytu indeksowanego (*in casu* przewidującego spread walutowy) mieści się w konstrukcji ogólnej umowy kredytu bankowego i stanowi jej możliwy wariant (art. 353¹ k.c. w związku z art. 69 ustawy Prawo bankowe, por. uchwała SN z 28 kwietnia 2022 r., III CZP 40/22, wyrok SN z 9 września 2022 r., II CSKP 794/22, postanowienie SN z 24 października 2022 r., I CSK 2852/22). W konkretnej sprawie istotne jest jak umowa przewiduje mechanizm denominacji i czy mechanizm odniesienia wartości świadczenia pieniężnego do obcej waluty jest obiektywny, oparty na jasnych kryteriach przewidywalnych dla stron. Sprzeczne z naturą stosunku prawnego kredytu indeksowanego do waluty obcej są postanowienia, w których kredytodawca jest upoważniony do jednostronnego oznaczenia kursu waluty właściwej do wyliczenia wysokości zobowiązania kredytobiorcy oraz ustalenia wysokości rat kredytu, jeżeli z treści stosunku prawnego nie wynikają obiektywne i weryfikowalne kryteria oznaczenia tego kursu.

Określając skutki stwierdzonej abuzywności sąd powinien wziąć pod uwagę stanowisko konsumenta. W szczególności, jeżeli Sąd dojdzie do wniosku, że klauzula ma charakter abuzywny, określając główne świadczenia stron (zob. np. wyrok Sądu Najwyższego z 19 maja 2022 r., II CSKP 797/22 i powołane tam orzecznictwo), to niedozwolone postanowienie umowne (art. 385¹ § 1 k.c.) jest od początku, z mocy samego prawa, dotknięte bezskutecznością na korzyść konsumenta, który może udzielić następczo świadomej i wolnej zgody na to postanowienie i w ten sposób przywrócić mu skuteczność z mocą wsteczną (uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21).

Jak wynika z orzecznictwa sądów polskich, w tym Sądu Najwyższego oraz dorobku judykacyjnego Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (zob. np.: wyrok z 3 października 2019 r. w sprawie C-260/18; wyrok SN z 29 października

2019 r., IV CSK 308/18; wyrok SN z 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18) w razie sporu o ważność umowy kredytu bankowego denominowanego (indeksowanego) do obcej waluty, w której treści znajduje się niedozwolona klauzula konsumencka dotycząca sposobu tej denominacji, można zastosować sankcję nieważności umowy, która bez klauzuli niedozwolonej nie może dalej funkcjonować w obrocie prawnym, zwłaszcza ze względu na brak (odpadnięcie) któregoś z koniecznych składników (*essentialia negotii*) umowy nazwanej kredytu bankowego (zob. m.in. uchwałę Sądu Najwyższego z 29 czerwca 2007 r., III CZP 62/07; uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 7 maja 2021 r., III CZP 6/21; wyroki Sądu Najwyższego: z 30 maja 2014 r., III CSK 204/13; z 1 marca 2017 r., IV CSK 285/16; z 24 października 2018 r., II CSK 632/17, z 7 lutego 2023 r., II CSKP 1541/22). Ocena skutków wystąpienia klauzul abuzywnych odbywa się w odniesieniu do konkretnej umowy i stanu faktycznego indywidualnej sprawy.

Zgodnie z uchwałą Sądu Najwyższego z 28 kwietnia 2022 r., III CZP 40/22, jeżeli postanowienia są abuzywne i jednocześnie dają podstawy do stwierdzenia ich nieważności, nie są nieważne, lecz nie wiążą konsumenta w rozumieniu art. 385¹ k.c. Przepisy dotyczące klauzul abuzywnych, w zakresie swego zastosowania, mają pierwszeństwo względem przepisów regulujących naruszenia ograniczeń swobody umów wynikające z zasad współżycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.) i właściwości (natury) stosunku prawnego (art. 353¹ k.c.) oraz konsekwencji tych naruszeń, co nie oznacza, że skutkiem stwierdzenia abuzywności postanowienia umownego nie może być nieważność obejmującej je umowy (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 12 kwietnia 2023 r., II CNPP 11/22).

Wyszczególnienie w umowie jednostek redakcyjnych aktu prawnego (umowy, wzorca umownego) jest tylko zabiegiem technicznym, pomocniczym, ułatwiając orientację w tekście aktu oraz jego wykładnię. W rezultacie niezależnie od sposobu ujmowania jednostki redakcyjnej umowy, kształtuje ona, jako całość prawa i obowiązki stron w sposób zgodny lub sprzeczny z prawem.

Oceny czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 k.c.), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17, OSNC 2019, nr 1, poz. 2).

W orzecznictwie przyjmuje się, że brak jest podstaw do zastąpienia abuzywnych postanowień umowy jakimikolwiek innymi postanowieniami mogącymi wynikać z przepisów o charakterze dyspozytywnym, pozwalających na zastosowanie średniego kursu NBP do przeliczenia walut (wyroki Sądu Najwyższego z 13 grudnia 2018 r., V CSK 559/17 i z 27 lutego 2019 r., II CSK 19/18, wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, z 7 lutego 2023 r., II CSKP 1541/22).

Jeżeli chodzi natomiast o wykładnię art. 189 k.p.c., to orzecznictwo dopuszcza przyjęcie, iż interes prawny w ustaleniu stosunku prawnego lub prawa może także istnieć mimo możliwości dochodzenia świadczenia, jeżeli ze spornego stosunku prawnego wynikają jeszcze dalsze skutki, których dochodzenie w drodze powództwa o świadczenie nie jest możliwe lub nie jest na razie aktualne (zob. wyrok SN z 11 września 1953 r., 1 C 581/53, OSN 1954, Nr 3, poz. 65; orzeczenie SN z 9 sierpnia 1960 r., 1 CR 642/59, OSN 1961, Nr 4, poz. 110).

Wyrażona w art. 365 § 1 k.p.c. moc wiążąca dotyczy tylko rozstrzygnięcia (sentencji) sądu, nie zaś jego uzasadnienia (m.in. wyroki SN z 13 stycznia 2011 r., III CSK 94/10; z 15 stycznia 2015 r., IV CSK 181/14; z 25 czerwca 2014 r., IV CSK 610/13; z 18 lipca 2019 r., I CSK 323/18). Wskazuje się jednak, że związanie orzeczeniem sądu rozciąga się na te ustalenia faktyczne zawarte w jego uzasadnieniu, na podstawie których bezpośrednio sąd zindywidualizował normę prawną, czemu dał wyraz w rozstrzygnięciu (zob. na ten temat np. wyroki SN: z 19 października 2012 r., V CSK 485/11, LEX nr 1243099; z 20 listopada 2014 r., V CSK 6/14; z 16 maja 2013 r., IV CSK 624/12; z 7 grudnia 2017 r., V CSK 197/17).

Wskazane zagadnienia prawne rozstrzygnięto w orzecznictwie.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398⁹ § 1 k.p.c. odmówił przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania oraz – co do kosztów postępowania – art. 98 § 1 i 3 k.p.c. w zw. z art. 398²¹ i art. 391 § 1 k.p.c., § 2 pkt 6 w związku z § 10 ust. 4 pkt 2 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 22 października 2015 r. w sprawie opłat za czynności adwokackie (Dz.U., poz. 1800), orzeczono jak w postanowieniu.

(A.G.)

[a]